

ӘОЖ 372.122

МЕКТЕПАЛДЫ БАЛАЛАРДЫҢ ӨЗАРА ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСЫН СЮЖЕТТІК-РӨЛДІК ОЙЫНДАР АРҚЫЛЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Айдарова Аделия Жаксыбекқызы

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық Университетінің “Мектепке дейінгі оқыту және тәрбиелеу” мамандығының 4-курс студенті
Ғылыми жетекші – Албытова Н.П.

Мақаланың мақсаты-рөлдік ойында мектеп жасына дейінгі балалардың тұлғааралық қатынастарын қалыптастыру мәселесін дамыту. Мектепке дейінгі балалық шақ қысқа, бірақ жеке тұлғаның қалыптасуының маңызды кезеңі. Осы жылдары бала қоршаған өмір туралы алғашқы білімді алады. Бала адамдарға, жұмысқа деген көзқарасты қалыптастырады, дұрыс мінез-құлық дағдылары мен әдеттерін дамытады, мінез-құлықты дамытады. Баланың дамуында ойынның маңызы зор. Ойын балалар іс-әрекетінің маңызды түрі болып табылады. Рөлдік ойындар балалар арасындағы тұлғааралық қатынастарға үлкен әсер етеді. Ойын барысында міндетті ережелер балалардың мінез-құлқын бақылау, импульсивтілігін шектеу қабілеттерін тәрбиелейді, осылайша мінездің қалыптасуына ықпал етеді. Кезінде бірлескен ойындар құрдастарымен балалар үйренеді, сауатты ескеруге, тілегі мен іс-әрекеттері басқа, өз пікірін қорғай білуге, өз шешімінде тұру, сондай-ақ бірлесіп құру және жүзеге асыру жоспарлары. Әр түрлі рөлдерді орындай отырып, бала әр түрлі іс-әрекеттің барлық аспектілерін жаба бастайды, бұл өз кезегінде адамның ойлау қабілетін дамытуға, біреудің көзқарасын қабылдауға көмектеседі.

Сюжеттік рөлдік ойында балалар нақты ұйымдастырушылық қатынастарға енеді. Ойынның жетекші қызмет түрі ретіндегі мәні-балалар ондағы өмірдің әртүрлі аспектілерін, ересектер арасындағы қарым-қатынас ерекшеліктерін көрсетеді, қоршаған шындық туралы білімдерін нақтылайды. Сондықтан ойынды баланың жан-жақты дамуы, оның жағымды жеке қасиеттерін қалыптастыру, адамгершілік және қоғам мүшесі ретінде әлеуметтену үшін пайдалану мәселесі өзекті болып табылады. Мектепке дейінгі ойындағы тұлғааралық қатынастар проблемалары мектепке дейінгі тәрбие дамуының алғашқы жылдарынан бастап басты назарда болды. Педагогтар мен психологтар мектепке дейінгі жастағы ойынның маңыздылығын атап өтті.

Сюжеттік-рөлдік ойын өзінің дамыған түрінде ұжымдық. Бұл балалар жалғыз ойнай алмайды дегенді білдірмейді, бірақ балалар қоғамының болуы рөлдік ойындарды дамытудың ең қолайлы шарты болып табылады. Бұл мектеп жасына дейінгі балалар үшін ең тартымды қызмет. Ол әрдайым балаларды кем дегенде бірнеше минут қызықты, белсенді, ересек адам ретінде "өмір сүру" мүмкіндігімен қызықтырады. Ойын бұрыннан бар білімді жаңа жағдайларда қолдануға мүмкіндік береді, ал балалар туындаған мәселелерді тек ойыншықтардың көмегімен ғана емес, сонымен бірге логикалық тұжырымдар мен пайымдау арқылы да шешуге үйренеді. Ойын іс-әрекетінің ерекшелігі-ондағы барлық әрекеттер мен әрекеттер, кеңістік пен рөлдер.

Рөлдік ойында әлеуметтену, баланың жан-жақты дамуы жүреді, тұлға тұтастай қалыптасады. Бала тұлға ретінде өзіне қабылданған рөлдің әсерінен рөлдік ойында құрдастарымен дамитын нақты қарым-қатынаста дамиды. Сюжеттік-рөлдік ойын оның типтік түрінде бұл балалардың бірлескен іс-әрекетінің еркін түрі. Балалар өз бастамалары бойынша бір-бірімен бірігеді, ойынның сюжетін өздері анықтайды, тиісті рөлдерді алады, ойын материалдарын таратады, ойын мазмұнын жоспарлайды және дамытады, белгілі бір ойын әрекеттерін орындайды. Ойынның сюжеті мен мазмұнын олар қоршаған өмірден алып, оның назарын аударған, қызығушылық тудырған және ерекше әсер қалдырған сәттерін бейнелейтіні маңызды. Әрине, мұның бәрі мектеп жасына дейінгі балалар мұғалімнің көмегімен ойын әрекеттерін жеткілікті меңгерген жағдайда ғана мүмкін болады. Осылайша, ойын педагогикалық процесте ерекше орын алады және балалар іс-әрекетінің басқа түрлерінен үлкен артықшылығы бар.

Мектеп жасына дейінгі баланың ересек болуға деген ұмтылысы-өз іс-әрекеттерін қоғамда қабылданған ересектердің мінез-құлық нормалары мен ережелеріне бағындыру. Мектепке дейінгі жаста балалар мен ересектер арасындағы қарым-қатынас жүйесі қалыптасады, балалар іс-әрекетінің түрлері күрделене түседі, балалардың бірлескен іс-әрекеті қалыптасады. Мектеп жасына дейінгі баланың жетекші іс-әрекеті ойын болғандықтан, рөлдік ойын баланың әлеуметтік-коммуникативтік дағдыларын қалыптастыруда басты орынға ие болады. Ойынның арқасында балалар ересектердің мінез-құлқы мен қарым-қатынасын модельдейді. Сонымен қатар, балалардың адамдар арасындағы қарым-қатынасы және олардың жұмысының мәні алдыңғы қатарда. Ойында белгілі бір рөлдерді орындай отырып, ұлдар мен қыздар мінез-құлқын моральдық нормаларға бағындыру арқылы әрекет етуді үйренеді.

Мектеп жасына дейінгі баланың өмірінде ойын жетекші орындардың бірін алады. Ол үшін ойын-бұл негізгі қызмет түрі, өмірді ұйымдастыру формасы, жан-жақты даму құралы.

Рөлдік ойын-бұл балаларда осы қасиеттерді дамытуға көмектесетін ойын. Рөлдік ойын тек жеке функциялармен ғана емес, сонымен бірге тұтастай жеке адаммен тығыз байланысты. Ойынның педагогикалық құндылығы сонымен қатар ойын барысында сюжеттен туындайтын қарым — қатынастардан басқа, рөлде немесе ережелерде қабылданған қарым-қатынастың басқа түрі пайда болады-енді шартты емес, нақты, нақты, балалар арасындағы нақты қатынастарды реттейді.

Ойын баланың ойын серіктестерінің сәттіліктеріне немесе сәтсіздіктеріне қалай қатысы бар екенін, ойынның басқа қатысушыларымен қақтығысқа түсе ме, досына көмектесуге дайын ба, ойынның басқа қатысушыларына мұқият бола ма, рөлді орындауда қаншалықты дәл. Рөлдік әрекеттер балаларды соншалықты қызықтырады, кейде олар нақты әрекеттер ретінде қабылданады. Ойын балаға өзінің әлсіздігін жеңуге, өзін-өзі басқаруға көмектеседі, еңбек дағдыларында, адамгершілік мінез-құлық дағдыларында жаттығуға жағдай жасайды. Ойын барысында бала ұжыммен өз бетінше қарым-қатынас орнатады, ол ұжымдық мінез-құлық қасиеттерін қалыптастырады.

Балалар ұжымының қалыптасу мәселелері, балабақша тобының өзіне тән ерекшеліктері және ондағы тұлғааралық қатынастар, мектепке дейінгі топтың жекелеген балалардың жеке басын қалыптастыруға әсері - осының барлығы зерттеушілер үшін ерекше қызығушылық тудырады .

Педагогикалық жүйені демократияландырудың тұрақты тенденциясына байланысты балалардағы адамгершілік қарым-қатынас негізінде тұлғааралық қарым-қатынас дағдыларын қалыптастырудың психологиялық-педагогикалық алғышарттарын зерттеу қажет. Адамгершілік сезімдердің қалыптасуы бала кезінен, баланың айналасындағы адамдармен - ересектермен, құрдастарымен алғашқы байланысынан басталады. Бірлескен іс-әрекетте, қарым-қатынаста, егер олар дұрыс салынған болса, эмоционалды тәжірибенің ортақтығы пайда болады, екіншісінің сезімімен байыту мүмкіндігі пайда болады. Алайда, бүгінгі таңда балалардағы адамгершілік сезімдердің ерекшеліктері және олардың балабақша мен отбасындағы адамгершілік қатынастарының қалыптасуы әлі толық түсінілмеген.

Рөлдік ойын - бұл, ең алдымен, сөйлеу әрекеті, бір уақытта ойнау және тәрбиелеу. Балалардың көзқарасы бойынша рөлдік ойын - бұл белгілі бір рөлдерде ойнайтын ойын әрекеті. Рөлдік ойынның мақсаты - жүзеге асырылатын іс-әрекет-оның мотиві іс-әрекеттің мазмұнында жатыр және оның сыртында емес, мектеп жасына дейінгі балалар ойынның тәрбиелік сипатын түсінбейді. Сондай-ақ, рөлдік ойынның тәрбиелік маңыздылығын, оның балаға жан-жақты әсерін атап өтеміз.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Алябьева, Е. А. Мектеп жасына дейінгі балалармен моральдық-этикалық әңгімелер мен ойындар.- М.: сауда орталығы, 2003.-128с.
2. Амонашвили, Ш. А. "Сәлеметсіз бе балалар!». М.: Білім, 2003.- 201с.
3. Арсентьева В.П. ойын-мектепке дейінгі балалық шақтағы жетекші қызмет түрі: оқу құралы / В.П. Арсентьева. - М.: Форум.2012.-144с. (жоғары білім)
4. Байбородова, Л.В. мұғалімдер, оқушылар, ата-аналар: ойындағы ынтымақтастық // Ярославль педагогикалық хабаршысы. - 2005. № 1.-Б.26-31.
5. Богуславская З.М.. кіші мектеп жасына дейінгі балаларға арналған білім беру ойындары [Мәтін]/ - М.: ағарту. 1991.-206с.